

Kelen András

Purgatórium vagy regula?

A Bokros-csomag és a reformpolitika

Egyéves a Bokros-csomag, a takarékosági intézkedéseknek és törvénymódosításoknak az az együttese, amely alaposan felkavarta a magyar politikai életet, és igen vitatott módon nyúlt hozzá a szociálpolitikához. A viták máig tartanak, és egy hozadékuk bizonyosan tartós marad: az államháztartási reformnak – akárcsak eddigi, úgymond, koraszülött jóléti államunknak¹ lesz egy következményekkel terhes születési hibája, éspedig az, hogy koncepciójának pillanatától kezdve összebogozódnak benne az államháztartási egyensúly-helyreállító törekvések (pénzkivonás) és a jóléti állammal kapcsolatos, perspektivikus megfontolások (juttatásmaximálás).²

Válogatásomban megpróbálom analitikus módon szétbontani (és alkalomadtán nevekhez is kötni) e két motivációs szálát. A Bokros-csomag recepciója kapcsán továbbá választ keresek arra, hogy vajon a 170 milliárdos egyensúlyjavítás körül folytatott politikai diskurzus miről is szólt valójában: a korszerű szociális érzékenységről,³ talán éppen annak posztmodern értelmezéséről,⁴ avagy pusztán egy teóriamentes és pragmatikus vita folyt-e⁵ annak idején, 1995 márciusa és májusa között a parlamentben. Ennek eldöntése azért is hasznos lehet, mert mind a megszorítások, mind pedig a koncepcionális reform döntő része még hátra van. Sőt, okunk van azt feltételezni, hogy ezek a kiigazító megszorítások – még egy beinduló növekedés esetén is – folyamatosan működni fognak. Feltételezésem szerint módszeremmel előre jelezhetőek lesznek a küszöbön álló második, szanálási csomag elindítása kapcsán megfogalmazódó majdani ellenérvek is. Ehhez, persze, azzal az előfeltevéssel kell élnünk, hogy az egyensúlyjavítás ma már kirajzolódó eredményei egyáltalán nem hatják majd meg a kritikusokat. Még egy szót a válogatás módszeréről: kényes politikai témánál talán az a legbölcsebb eljárás, ha a lehető legegyszerűbb eljárást követjük. A magam részéről ilyennek találtam azt, hogy antológiámban a parlamenti jegyzőkönyvekben valamilyen oldalon „zajjal” kísért mondanivalóról (hacsak nem ismétlésről van szó) kivétel nélkül megemlékezem.

A csomag pénzügyi megszorító intézkedései számosak, így ezekről itt nem lehet teljes terjedelmükben írni. Röviden azonban összefoglalom azok

mintegy 30 milliárdos megtakarítást előirányzó szociálpolitikai vonatkozásait. A harmincféle hazai szociális ellátástípus közül minden megszorítás nélkül megszüntették a várandóssági segélyt és a gyermekágyi segélyt. Részben kiszorult a TB-ből a táppénz, csökkent a gyermekápolási táppénz és a gyermeknevelési juttatás összege. A jogosultság terén jövedelemkorlátot szabtak a 100 milliárdos nagyságrendű családi pótlékra. A GYED pedig megszűnt.

Hozzászólások a csomaghoz

A parlamenti vitára – és nemcsak a márciusi, napirend előtti felszólalásokkal tarkítottakra, hanem a májusi általános és részletes vitára is – jellemző volt, hogy gyakran minden elnöki erőfeszítés ellenére is parttalaná és csapongóvá vált. Még a pragmatikusnak nevezhető felszólalások keretei is igen tágnak bizonyultak: ezek közé befértek olyan megállapítások, amelyek szerint a szóban forgó költségvetési megszorítások „a magyarság évszázadok óta tartó önvesztésének” folyamatába állíthatók (Varga István, MDF); vagy olyanok, amelyekben a csomag „szociálpolitikai blokkja finomítását” követelik (Békesi László, MSZP), vagy amelyekben például Győriványi Sándor (FKGP) a huszonötzres általános jövedelemkorlátról tesz észrevételeket.⁶ Az e kereteken kívül eső kritikákról azt a véleményt formálhatja a kései olvasó, hogy azok távolról sem redukálhatók egyetlen ideológiára. Sőt, azt lehet mondani, az ideológiai háttér teljesen hiányzik a Bokros-csomag (és tegyük hozzá: az előttünk álló államháztartási reformmunkálatok) parlamenti vitájából,⁷ annak apológiájából és filippikáiból egyaránt. Az ilyesmi általában a vita szakszerűségének a jele lehet, a magyarországi esetben azonban, attól tartok, inkább az ellenzéki politikai tőke összekovácsolatlanságára vall. Sajnos, a Lengyelországra és Magyarországra egyaránt jellemző, ismert politikai konstelláció – a nem (bús)magyarkodó konzervativizmus talajtalansága – nem kedvez annak, hogy az államháztartási reform politikai kritikáját az államszocializmus tömegkommunikációjára jellemző nyelvezet helyett inkább az öngondoskodás, illetve átcsoportosításának tárgyzerűbb kategóriáiban lehessen megfogalmazni.

A *miniszterelnök* némileg kényszeredetten és messzemenően ideológia-mentesen politikai kényszerekre hivatkozva indokolta a csomag szükségességét. A hangsúly nála egyértelműen a stabilizációra esett, a szociálpolitikai következményekről csak mint az egyenlődsdi megszüntetéséről esett szó. Ez a kényszeredett megkülönböztetés még sokkal nyilvánvalóbb volt *Békesi László* esetében, pedig őt akkor már nem korlátozták a napi politika kötelmei: imént is idézett félmondatán kívül harminckét perces, és a jegyzőkönyv tanúsága szerint frakciók-szerre nagy figyelemmel hallgatott, megszakítatlan eszme-futtatásában egyetlen kukkot sem szólt az intézkedéscsomag szociálpolitikai hatásáról. Mivel pedig az utána következő ellenzéki felszólalók szükségképpen vele vitáztak, ez az alaphelyzet nem tett jót a szociálpolitikai filozófia tisztázásának.

Az *SZDSZ vezérszónoka* már elvi kérdések és racionális gazdaságpolitikai megfontolások következményeinek tekintette a megszorításokat, olyasminek,

aminek ugyan politikai ára lehet, ám ezt az árat (akár egy miniszterének ellehetetlenülése mellett is) minden további késlekedés nélkül meg kell fizetni. Feltételezte, hogy a gazdaság stabilizálásához elegendőnek bizonyul majd ez a csomag, a folytatásra már csak a gazdasági kibontakozás érdekében kerülhet sor. A *Fidesz MPP* szónoka kételyét fejezte ki, hogy vajon a célzott megszorítások és elvonások valóban csak a jobb módúakat fogják-e érinteni. Azt a 9 milliárd forintot pedig, amelyet a kormány a csomag esetleges, nem szándékolt mellékhatásainak kompenzációjaként állított be, *Szájer József* inkább annak bizonyítékaként értelmezte, hogy az elvonások a családokat általában hozzák rosszabb helyzetbe, függetlenül azok anyagi helyzetétől. Kormánydokumentumokból idézve szemére vetette a kormánynak, hogy korábban még a családi pótlék reálértékének megőrzéséről beszélt az alsó- és középrétegek esetében. *Szabó Iván* (MDF) szintén érintőlegesen nyilatkozott a csomag szociálpolitikai vonatkozásairól: tagadta, hogy az a rombolás, ami ott történik, államháztartási reformként volna értelmezhető.

Míg *Csehák Judit* (MSZP) felszólalása megmaradt a részletkérdések taglalásánál és értékes finomítási javaslatok felvetésénél, addig *Tóth Pál* (MSZP) felszólalását a messzebbre tekintő, teoretikus igény jellemezte. Az ő számára a takarékosági csomag egyben a jóléti rendszer paradigmaváltásának előhírnöke. Rámutatott, hogy a társadalom felső két decilise nagyobb haszonélvezője a hagyományos struktúrában kiáramoltatott jóléti kiadásoknak, mint az alsó 20 százalék. A szintén MSZP-s *Götzinger Pál* pedig azt elemelte, hogy negyedszázada akadálytalanul érvényesül egy önmagát gerjesztő tendencia: sokan a munka világából a rokkantnyugdíjba menekülnek. *Für Lajos* (MDF) azt vette észre, hogy a restriktív intézkedések majd 40 százaléka az ifjúságra irányul. A szociáldemokrata alapértékeit hangoztató SZDSZ-es *Mécs Imre* és *Béki Gabriella* pedig erőteljesen kiálltak a családi pótlék alanyi jogú folyósítása mellett. *Kökény Mihály* (államtitkár) felhívta a figyelmet arra, hogy a hazai anyasági és családtámogatási rendszerek viszonylag széles köre sem tudta soha tartósan kedvező irányba befolyásolni a gyermekvállalási hajlandóságot. Ez az érvelés azért is figyelemre méltó, mert egy orvos szájából hangzott el, márpedig az egészségüggyel is hasonló a helyzet: a hazai, sírni valóan rossz népegészségügyi mutatók szintén nem az egészségügyben keletkeznek, és nem is ott oldhatók meg. *Bauer Tamás* (SZDSZ) elismerte a szegénypolitikára oly jellemző jövedelemkorlátok és az ezzel óhatatlanul együtt járó jövedelemvizsgálatok kezdetlegességét és várható céltévesztéseit, de a kiadások felülről való behatárolására egyelőre nem tudott jobb módszert javasolni. *Szöllősi Istvánné* (MSZP) arra hívta fel a figyelmet, hogy a feketegazdaság létének ismeretében nem érdemes illeszkedési feladatot tűzni a szociális ellátórendszer elé, hiszen az csak a látható jövedelmet tudja majd megcélozni. *Szolnoki Andrea* (SZDSZ) azt, hogy a fogorvosi ellátás térítéskötelessé válik, a várva várt privatizáció bekövetkeztének minősítette. A csomag szociálpolitikai hatását a kiszámíthatóbb újraelosztás felé tett lépésnek nevezte. Végül *Hajdú János* (MSZP) összegző szándékú felszólalásában a purgatóriumhoz hasonlította a csomagot, destruktívnak és a közgazdasági racionalitást semmibe vevőnek nevezte a *Fidesz* és

a kisgazdák kritikáját, ám megfontolásra érdemesnek nevezte az ellenzék többi részének érveit.

Volt egy visszatérő gondolatmenet a részletes vitában: egyes MSZP-s és ellenzéki képviselők pejoratívnak szánt élel fiskális szemléletet emlegettek, amely keresztülgázol minden értelmiségi megfontoláson. Ez nem minden gondolati él nélkül való kritika. Felveti azt a kérdést, hogy vajon a monetarizmus az elfogulatlan makroszemlélet megnyilvánulása-e, vagy megvannak a tetten érhető önérdekei a pénzügyi – tervezési nyelven szólva az ágazatiakkal szembeállított, funkcionális – logikának is. Anélkül, hogy e kérdések megválaszolására törekednék, utalnom kell arra, hogy a populista bankellenességen kívül e felvetésekre más reflexió még nem született.

Fájdalmasan vézna tehát nálunk a felvilágosult konzervatív pólus és annak társadalomtudományos igénnyel artikulált politikai diskurzusa. Ezért fontos a kitekintés: másutt a jóléti rendszer reformja éppúgy napirenden van, mint nálunk. A kurrens konzervatív célokot a következő (gyakran még Amerikában is a kultúrharc eszközeivel kommunikált) vízióval jellemezhetnénk: az életvitelszerűen jóléti juttatásokból élők számára az ellátás fenntartásának⁸ fejében közmunkákat szerveznek; az (olykor bigottnak is nevezhető) családi értékeket hangsúlyozzák. A restrikcio szószólói a jóléti állam leépítéséért cserébe a megmaradt szociális munka professzionalizálását ígérik. Ezzel szemben a mi konzervatívjaink mondanivalójából a következő elvi ideológiai háttér és gyakorlati szociálpolitikai értékvilág rajzolódik ki: államszocializmus az elosztásban, családközpontúság és „splitting” a szociál- és adópolitikában. A radikális jobboldal ezt még megtoldotta a külső adósságfizetés hasznosságának megkérdőjelezésével, illetve egy olyan álláspont artikulálásával, hogy „Magyarországon szinte minden gyermekes család rászorultnak tekinthető”.

Retorikák és szubvenciók

Él néhány unalomig ismételt szófordulat a gazdasági újságírásban, ami máig sok félreértést szül: „áldozatokat követelni a lakosságtól”; „...már nem korlátozható tovább”; „eljutott tűrőképessége határáig” stb. Ez a retorika abban az időben született, amikor a bérkirárlás (és ezzel az egész gazdaság jövedelemtermelő képessége) még tervezhető, kézben tartható és nemcsak korlátozható volt. Amikor még nem voltak gazdasági automatizmusok, szakmai autonómiák, és a szociálpolitikának primátusa volt a gazdaságpolitikával szemben. A fenntartható növekedés szintén ismeretlen téma volt a hazai közgazdasági gondolkodásban és tömegtájékoztatóban. Ilyen közgazdasági viszonyok mellett magától értetődő, hogy az életszínvonal meghatározó eleme a (lehetőleg természetbeni) társadalmi juttatás. A kilencvenes évekre azonban nagyot változott a helyzet: ma már a gazdaságban erőteljes lobbykkal biztosított automatizmusok indultak be, a politika mozgástere is csekélyebb. E kevésbé irányítható önmozgás egy része előbb-utóbb mindig szembekerül az épp aktuális gazdaságpolitikával. Most éppen azokkal a tényezőkkel van ütközés, amelyek hozzájárulnak ahhoz, hogy gazdasági növekedésünk még

mindig nem fenntartható pályán halad (az ökológiáról itt most szemérmesen hallgatva csak a deficitfelhalmozásról eshetik szó).

Mármost a politikának csak bizonyos jól körülhatárolt keretek között lehet dolga a programcsináláson alapuló költsékezés. Nem azt állítom, hogy ez az inkább filantrópoknak való tevékenységstruktúra teljesen megtagadható volna a választóiknak megfelelni kívánó képviselőktől, mégis úgy gondolom, hogy nekik is át kellene állniuk egy másik paradigma logikájára. Ebben a politikai döntések témakörét az legitimálná, hogy az ő dolguk – éppen el- lentétben a mai szemlélettel – a regulatív nyesegetés, a mindenkori pályakorrekciók kikényszerítése és az egyensúly árgus vigyázása. Tehát: programok helyett reguláció! Ez az a vezérmotívum, amely csomaggá fűzhet egymástól oly távol eső fogalmakat, mint amilyen a vámpótlék, a csúszó leértékelés és a jóléti állam reformálása. A „reform” kitétel nem véletlenül asszociálódik a lakosság tudatában a megszorításokkal: valóban akkor kerül ezekre sor, amikor pályamódosítást, szűkítést kell parancsolni valahol.

Igen, legkésőbb a kilencvenes évek kezdete óta az államháztartásnak a megszorítások srófólása volna a fő dolga, hiszen a „bér- és támogatáskiáramlás” és a jogosultságkiterjesztés immár automatikusan, szakmai autonómiák és tárcakompetenciák bástyái között halad előre, pótköltségvetésről pótköltségvetésre. E két, spontán költsékezési automatizmus Magyarországon dinamikusan és jól működik, ami véleményem szerint az érett piacgazdaság és az ipari demokrácia egyik legbiztosabb indikátora. Természetesen nem kell egyenlőségjelet tenni a termelési lobbyk és a jóléti lobbyk közé: az előbbiek nagyobbak. A redisztributív osztogatás fő válfaja ma – érdemleges bankhitel híján – a termeléssel kapcsolatos támogatások szövevénye.

Csak utalni tudok rá, hogy a közgazdasági szakma a költségvetési korlátok határozott keményedését várta a privatizációtól. Azt gondoltuk, hogy a természetes tulajdonos majd a körmére néz a menedzsmentnek, és ha versenyproblémája van, hát legalább annyira csökkenti majd a költségeit, mint amennyire szubvenciókért nyüzsög. Ennek a várakozásnak a végleges mérlegét egyelőre korai volna megvonnunk,⁹ annyit azonban biztonsággal állíthatunk, hogy itt sokan nagy kijózanodás előtt állunk: távolról sem tulajdonviszony-specifikus dolog a puha költségvetési korlát! Gondoljunk például az állami támogatás mindent átszövő, legújabbán kamarákkal megfejelt lobby-hálózatára. Ma már ott tartunk, hogy a pénzügyi fegyelem visszatérő fellazulásának fő mozgatóereje éppen a termeléssel kapcsolatos szubvenciók túlfutása. Hiszen e szubvenciók mindig (többlet)megrendeléssel (illetve az áramvonala-sítás elodázhatóságával) egyenértékűek, és azok, akik megszerzésükben járatosak, akkor is hálásan felfuttatják tevékenységüket, ha az – efféle támogatás híján – inkább versenyképességének fokozására és innovációra szorulna.

Ami pedig a jogosultságszerzéssel kapcsolatos igényinflációt illeti,¹⁰ ez már átvezet bennünket a voltaképpeni szociálpolitika témájához. Ahogyan a támogatáskiáramlás állandó deficitforrás, úgy a szociális ellátórendszerekben érvényesülő igényinfláció is olyan automatizmust képvisel, amely – ha nem szorítják keretek közé – erőn felüli költést eredményez. Ráadásul – amint arra a parlamentben Kónya Imre (MDF) is rámutatott –, a jóléti jogokat mint

szerzett jogokat jogtechnikailag éppoly nehezen lehet elvenni, mint a tulajdonjogokat. A Bokros-csomag tudvalevőleg azért jelent fordulatot, mert a költségfékentartás maximáját a szociálpolitika szakmai érdekeket is eltipró prioritásává kényszerítette. Az egészségügyben, mint a humán infrastruktúra szakmailag „legelisebb”¹¹ alrendszerében, ez a princípium már régebben jelen van: ott már lassan az „átfogó (general) menedzsment” (a szakmai, például orvosigazgatói érdekek feletti, egyensúlyra irányuló gazdasági rendcsinálás) meghonosítása kerül napirendre.

Zárójelben jegyzem meg, hogy a kompetitív szektor és a jóléti szektor keresletnövelő automatizmusai között sokféle és üzletileg jól motivált átfedés létezik. Az egészségbiztosítás kiadásai például igen nagy részben közvetlen és azonnali iparszubszencióként foghatók fel! S ki állíthatná hitelesen a gyógyszerátamogatási rendszerről mint jóléti kiadásról, hogy annak mindenkori nagysága (az agrárszubszencióval összevethető méretben) a fogyasztók (biztosítottak, formálódó beteglobblyk) érdeke szerint alakul, és nem a gyógyszergyártók ártámogatás-érvényesítő képessége szerint emelkedik? Ide sorolom például azt a szándékot, amely normatív alapra helyezi a közgyógyellátást is,¹² melynek szolgáltatása legkevesebb kétfélemillió, de reálisabban becsülve akár hárommillió emberre vonatkozik majd (s megfejelve az ingyen fogászattal, lassan átveszi ezzel az egykor volt ingyenes egészségügy helyét, a legrászorultabbak számára).

A politika minálunk egyelőre kevésbé érdekegyeztetés, és sokkal inkább érdekgenerálás, a továbbiakban pedig az artikulált érdekekre hivatkozó osztogatás. Ezért olyan nehéz sok politikus – még a kevésbé „népbarátok” – számára is¹³ elfogadni a permanens restriktív gazdaságpolitikáját. S különösen nehéz elfogadni azt a realistának is mondható politikafelfogást, mely szerint az autonómmá vált¹⁴ gazdaság, illetve a joggal elnyert szakmai autonómia révén igénykiterjesztővé vált jóléti szektor mellett a politikának (akár egy jegybanknak) elvileg és általában restriktívnek kell lennie. A politika és a független jegybank között az előbbinek (már középtávon is) legfeljebb annyival nagyobb mozgástér kínálkozik, amennyit (a számunkra sem teljesen figyelmen kívül hagyható) maastrichti szerződés megenged. Ebből az – elismerem – igényes szempontból nézve figyelemre méltó, hogy egyedül a Fidesz MPP látta meg a különbséget az általában vett restriktív és a csupán az egyensúlyromlás határáig követett (szelektív) restriktív gazdaságpolitikája között. Sőt, még egy előrevívő, árnyalati megkülönböztetés is elhangzott a parlamenti vita e szakaszában: a modernizációs deficitből, illetve a belső kereslettel növelt modernizációs deficitből adódó importszükséglet közti különbségre gondolok. Az előbbi egy olyan verbális megoldásnak tűnik, amely körül – a későbbiekben – társadalmi konszenzus alakítható ki.

Sajnos, még Varga Mihály (Fidesz MPP) is rabja maradt a (World-Trade-Organisation-inkonform) szubszenció-fétisnek. Amikor – jó okkal – felmenti, hogy a restriktívnek szánt csomag önfelédten 5 milliárd többlettámogatást irányoz elő a (már így is betegesen drága) mezőgazdasági exportnak, akkor ezzel kapcsolatban csak egyedül az aggasztja, hogy az agrárium majd dorombolva felszippantja ezt a pénzt, fokozza vele „eltartóképességét”, de éppen nem exportál belőle.¹⁵ Azt hiszem, ennél mélyebbre kell ásunk: ha

a humán infrastruktúrának szembe kell néznie a túlszaladt igénykiterjesztésből fakadó kurtításokkal, akkor célszerű ezzel szembeállítani a kompetitív szektor gátlástalan támogatásinflációját! Valahogy úgy, ahogy a fideszes Balsa István megpendítette, nehezményezvén, hogy az önkormányzatok a fel nem használt helyi normatív támogatásokat szociálisan érzéketlen módon a mezőgazdasági exporttámogatások javára csoportosították át.

Egy év múltán

Ha egy év elmúltával mérlegre tesszük a parlamenti felszólalásokat, nem rajzoldódik ki semmilyen statisztikailag szilárd minta. A szavazáskor már érvényesült a pártfegyelem, de a felszólalásokban kevésbé. Fejben elvégzett diszkriminancia-analízisem¹⁶ szerint a felszólalások tartalma nem rajzolja ki a várható pártstruktúrát, sem a meglévőt, sem pedig valamilyen látens vagy éppen készülőfélben lévő politikai szövetségi rendszert. Mint ismeretes, politikailag igen előkészítetlenül érte az intézkedéssorozat a kormánypárt hátsóbb padosaiban helyet foglaló (és egyéni listásságukat gyakran talán túlértékelő) képviselőket. Az eltelt egy esztendő alatt a szükséges szavazási pártfegyelmet továbbra is meg tudták őrizni, ám sok jele van annak, hogy a képviselők fejében és gondolkodásában minden lehetséges. Ennek következménye az a politikai jelenség is, hogy valamennyi érdekcsoport a pénzügyminiszter ellen fordult, anélkül, hogy ők maguk vagy közülük egyesek alkalmi koalícióra lépnének.

Ez a helyzet jó lehetőséget kínál a humán infrastruktúra döntéshozóinak, ha jó pozíciókat akarnak biztosítani maguknak az 1997 utáni (az államháztartási reform sarokszámairól folytatott kötérlhúzás utáni) helyzetre. Feltételezem, hogy ha az államháztartási reformban érintett miniszterek (oktatás, népjólét és belügy) nem úgy viselkednek, mint az ipari tárcák nyomásgyakorlói, akkor egy fontos szövetség alapjai vehetők meg. Az érdekcsoportok ugyanis ma úgy viselkednek, hogy külön-külön igyekeznek rést ütni a restrikció falán. Ha a szóban forgó döntéshozók megbékélnek azzal, hogy nettó forráskivonás az ő területükön is aktuális (akárcsak a kurtításokkal küzdő tudománytól kezdve a piacvezérelten összeszűkülő autókerekeskedelmen át a mindkét kihívással szembenézni kénytelen könyvkiadásig), és a pénzügyi szigor felpuhításának igényével szintén megvédhető termelési támogatásokra irányítanak az ösztüzet, akkor talán összejöhetne az a politikai tőke, amely hamar átlendítené a politikai életet ezen a kardinális ponton. A restrikció eredményeinek visszafordíthatatlanná tételében, a „general management”, vagyis a fiskális politika elveinek gyakorlati megvalósításában a pénzügypolitika – amelynek javára kell írni, hogy mindmáig nem tudták teljesen elfoglalni az ágazati és termelési érdekek – minden bizonnyal szövetségessé tudna válni, és ez kirajzolhatná az európai monetáris minimummal együtt élni tudó, új hazai szociálpolitika körvonalait.

Jegyzetek

1. A GDP-nek legalább 25 százaléka ment jóléti célokra.
2. Kelemen András (MDF) képviselő rá is mutatott arra, hogy a volt Kelet-Németország biztonságérzést nyújtó családi juttatásainak csökkentését béremelés kísérette.
3. Az univerzális rendszerek célzottá tételére gondolok, valamint a jóléti szociális ellátórendszerek és az öngondoskodás kapcsolatára.
4. A jóléti rendszereken belüli demodernizáció a legvelősebben a következő dichotómiában foglalható össze: (aktivitásra serkentő) „lehetőségek és esélyek” megteremtése versus (passzív) jogosultságok és ellátások.
5. Mondjuk, incidenciáról, eloszlásokról meg arról, hogy illeszthetőek-e a juttatások egyáltalán?
6. A jövedelem- és vagyoncenzusról Gáspár Miklós (KDNP) fogalmazta meg azt a véleményt, amelyet később – nagy vonalakban – az Alkotmánybíróság is magáévá tett.
7. A pénzügyminiszter alkalmanként emlegeti: ő is baloldali értékek mentén politizál.
8. A krónikus munkanélkülieknek járó jövedelemplótó támogatás automatikus folyósításának maximumát a csomag 24 hónapban maximalizálta.
9. A legutolsó tranzitológiai elmélet mindenestre siet észrevenni, hogy Kelet-Európára a tulajdonosi korlát nélküli menedzserhatalom a jellemző. Ezért, úgymond, sohasem a hatékonyságjavítás lesz a fő prioritás az üzemgazdasági szintű racionalitásban.
10. Például a családi pótlék 1946-ban még csak az állami szektorra terjedt ki, 1948-ban megszűnt a nem állami szektor; 1954-ben gyerekszámkorlátozással ugyan, de kiterjesztették a jogosultságot a mezőgazdaságra is; 1959-ben beléptek az egyedül nevelő szülők, 1990-ben pedig a családi pótlék rendszere univerzálissá és a munkaviszonytól függetlenné válik.
11. Persze, csak a sport után a legelisebb. A nonprofit szektor e két kedvence folyamatos hitel- és veszteség-konzolidációban részesül.
12. A szakmai elképzelések szerint a méltányossági helyett a normatív alapra helyezés tenné lehetővé azt, hogy – immár e szolid segélyezési bázisról – a középrétegek kétségtelenül túlzott gyógyszerfogyasztását radikálisabban lehessen visszafogni. Ismerve a partikuláris lobbyknak kitett hazai közállapotainkat, szerény jóslatom mégis az, hogy kéz a kézben nőni fog mind a legszegényebbek gyógyszerfogyasztása (12 md-os forgalmat várnak a közgyógyellátási listán), mind pedig a középosztályé (70 md).
13. „Ne bántsd a magyart!” – kérték egyesek a vitában Zrínyivel a pénzügyminisztert.
14. Ez az autonómia a jól artikulált tulajdonosi érdek mellett bizonyára hasznos lehetne. Menedzservilágunk azonban a vállalkozásokat érő, sokféle érdekartikuláció között (beszállytók, értékes kulcsmunkaerő, szakszervezet) inkább maradványjellegűnek tekinti a részvényesek vagy más tulajdonosok érdekeit, és az utolsó helyek közé sorolja prioritásaiban.
15. Szinte valamennyi agrárárunk magasabb már a világgpiacnál – ennek fenntartásához kell nekik a támogatás.
16. A sokváltozós statisztikai módszerek közül a diszkriminancia-analízis egyik iskolapéldája az angol parlament múlt századi szavazási jegyzőkönyveinek feldolgozásával készített pártmegoszlás-térkép. Ez az egyéni képviselőket szavazásaik alapján sorolja be (át), és ezzel kirajzol egy olyan pártstruktúrát, amely alaposan keresztülmetszi a politikatörténetből ismert viszonyokat.